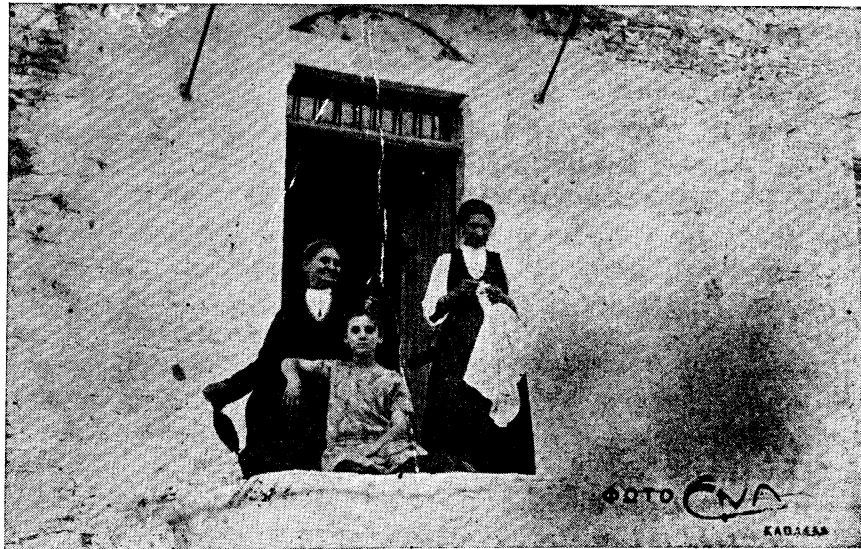


ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1860-1930

Κωνσταντίνος Χιόνης

Κατά τους χρόνους της τουρκοκρατίας η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των αρρώστων στην υπόδουλη Ελλάδα ήταν υποτυπώδης. Το επάγγελμα του γιατρού το ασκούσαν οι λεγόμενοι πρακτικοί ή εμπειρικοί, που πολλοί απ' αυτούς θεωρούνταν κομπογιαννίτες. Πολλά ονόματα εμπειρικών γιατρών αναφέρονται μέσα σ' έγγραφα από τη Θάσο κατά τη χρονική περίοδο 1860-1912. Το 1870 αναφέρεται ως συνδρομητής σε βιβλίο που εκδόθηκε ο γιατρός Γε-



Φωτογραφία του έτους 1924. Διακρίνονται στην εξώπορτα της οικίας του Βασιλείου Βασιλικού: 1) Η Ελένη, σύζυγος του ιατρού Νικολάου Βασιλικού, 2) Η Ελισάβετ, σύζυγος του Βασιλείου Βασιλικού και νύφη της πρώτης και 3) Η Βασιλική, σύζυγος του Δ. Λαμπιδίτη και κόρη της δεύτερης που είναι όρθια. Ξεχωρίζουν οι τρεις γενιές, ήτοι η γιαγιά, η νύφη και η εγγονή.

ώρμιος Χαδευτού, από την Παναγία. Σε νεότερη έκδοση του 1897 αναφέ-
ρονται ως συνδρομητές οι γκαρδ Εμμανουήλ Γιαννάκης, από την Παναγία,
ο Νικόλαος Βασιλικός, από το Θεόδο, ο Φυλάκτος Βαρσαμίδης, από τις
Μαριές, ο Βασίλειος Δημητριάδης, από την Καλαμπάκη, ο Γ. Πετρίδης και
Αναστάσιος Νικήτας, από το Καζαβίτι.

Ο πρώτος Θάσιος γκαρδός, που τέλειωσε το 1878 το πανεπιστήμιο του
Στρασβούργου, ήταν ο Κων/νος Δημητριάδης ή Χατζηγιάζης. Ακολούθησαν
στα τέλη του περασμένου αιώνα και άλλοι Θάσιοι με πανεπιστημιακές σπου-
δές, όπως ο Δημήτριος Ιωαννίδης, από το Θεόδο, ο Δημήτριος Δαμπήρης,
από το Θεόδο, που τέλειωσε το πανεπιστήμιο Αθηνών το 1892, ο Αυγουστής
Αναστασιάδης, από το Κάστρο, ο Δ. Βασιλειάδης, από την Καλαμπάκη, και οι
νεότεροι Θεόδωρος Παπαδημητρίου, Γεώργιος Βασιλικός, Αριστοφάνης Αν-
δρόνης κλπ. Αναφέρονται ακόμη και άλλοι γκαρδοί, που είχαν εγκατασταθεί
στη Θεσσαλία από τα μέλη του περασμένου αιώνα, όπως είναι ο Αναστάσιος Κων-
σταντίνης, από την Ήπειρο, ο Γεώργιος Χρηστίδης, από την Ήπειρο, ο
Κελαϊδής, από τη Λήμνο, κάποιος Στέφανος κ.ά. Δεν ξέρουμε ποιοι από τους
ξένους γκαρδούς που ήρθαν κι εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλία είχαν πανεπιστη-
μιακή μόρφωση. Μερικοί όμως έχωρσαν κι απέκτησαν μεγάλη φήμη, όπως
ο Γ. Χρηστίδης, ο Στέφανος και ο Κελαϊδής. Ο Γ. Χρηστίδης μάχισται, όπως
προκύπτει και από την αλληλογραφία του, πρέπει να ήταν μορφωμένος, αφού
διόβαζε και Γάλλους συγγραφείς. Στις 4-3-1888 έγραψε στο γκαρδό του
Αναστάσιο Κωνσταντίνιδη τα εξής: «Ενταύθα εδών εμελέτησα και άλλους
μεγάλους συγγραφείς Γάλλους, άπαντες δε ομοφώνως αποφαίνονται ότι η

1. Βλ. Δημητρίου Γ. Τσιαχτσίου, Εγχειρίδιον Υγιεινής, Εν Κωνσταντινουπόλει
1870, σ. 175. Η οικογένεια αυτή λέγεται Χαδευτού και υπάχρει μέχρι σήμερον στην Πα-
ναγία.

2. Βλ. Στάθου Μετρίδου, Οι Φιδάρτοι, Εν Κωνσταντινουπόλει 1897, σ. 234-236.
3. Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Αρχιμ. Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος,
περ. «Θεσσαλία», τ. 2 (1985), Καβάλα 1985, σ. 16. Βλ. ακόμη στον Κων/νον Ευφράσιμην,
Κωνσταντίνος Δημητριάδης ή Χατζηγιάζης, περ. «Θεσσαλία», τ. 3 (1986), Καβάλα 1986,
σ. 67-78, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. και τις εργασίες του Κωνσταντίνου
Χιδώνη, Ο Θάσιος γκαρδός Κων. Δημητριάδης ή Χατζηγιάζης, εφημ. «Ταχυδρόμιος» Καβάλας,
φ. 17-6-1969 και Κων/νου Δ. Τσιάντα, Γκαρδός Κων/νος Δημητριάδης, ο πρώτος Θάσιος

4. Ο πατέρας του Γεωργίου Βασιλικού, που ονομαζόταν Νικόλαος Βασιλείου ή Βα-
σιλικός (1835-1911), ήταν φημισμένος εισηγητής γκαρδ στο Θεόδο της Θεσσαλίας. Το
είναι ανηψιός του γκαρδ Γεωργίου Βασιλικού. Βλ. Κωνσταντίνου Χιδώνη, Βιογραφίες
1985, σ. 115-122.

στειοκαρδία ως επί το πλείστον είναι άσχετος με παθήσεις καρδιακές, ώστε το οίδημα πολύ πιθανόν να είναι αποτέλεσμα ψύξεως, και μάλιστα καθότι η Πηνελόπη εταξίδευσε κατά τας ημέρας των Χριστουγέννων, αίτινες ήσαν αι μάλλον ψυχραί κατά τον χειμώνα τούτον. Στέλλω και όσον έχω άμυλον το νιτρώδες nitrite d'amyle εσφραγισμένον, όπερ ανάγκη να μεταχειρίζεσθε συχνά οσάκις ενδείκνυται...». Λίγες μέρες αργότερα, στις 9-3-1888, μ' άλλο γράμμα του πληροφορούσε το γαμπρό του για την αντιπυρίνη, έκανε λόγο για το ιδιούχο νάτριο και ιδιούχο κάλλιο και ανέφερε ότι με την αθηρυμίωση ο ιατρός Στέφανος εννοούσε τη στείωση της καρδιάς στην αρτηρία. Ο ίδιος συμβούλευε να μην ενοχλείται η άρρωστος αδελφή του και να λαμβάνει θρεπτικές τροφές, όπως γάλα, αυγά, κρέας και τα όμοια⁵. Όλοι σχεδόν οι γιατροί της εποχής εκείνης, πανεπιστημιακοί και εμπειρικοί, χρησιμοποιούσαν τις συνταγές που είχαν γραμμένες σε χειρόγραφους κώδικες. Τέτοιοι χειρόγραφοι κώδικες σώζονταν ως το 1973 σε αρχεία ιδιωτών της Θάσου⁶. Ένας παρόμοιος κώδικας με συνταγές δημοσιεύθηκε μάλιστα από το νεότερο εμπειρικό γιατρό πατέρα Γυμνάσιο. Η φήμη του καλδγερου αυτού είχε απλωθεί σ' όλη την Ελλάδα και πλήθος αρρώστων κατέφθαναν προπολεμικά στο Θεολόγο για να τους γιατρέψει⁷. Οι πανεπιστημιακοί όμως γιατροί κινήγησαν το φημισμένο αυτό εμπειρικό γιατρό, γιατί το κράτος είχε απαγορέψει μετά την απελευθέρωση στους εμπειρικούς ν' ασχολούνται με την ιατρική επιστήμη. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας οι εμπειρικοί είχαν το δικαίωμα ν' ασκούν το ιατρικό επάγγελμα, ύστερα από άδεια της κοινοτικής αρχής. Στα 1903 όμως απαγορεύεται από την τουρκική διοίκηση της Θάσου στους μουχτάρηδες και δημάρχους να χορηγούν αποδεικτικά ιατρικής, γιατί η αρμοδιότητα αυτή ανήκε στην αυτοκρατορική ιατρική σχολή⁸. Πάντως οι κάτοικοι του νησιού συνέχισαν να καταφεύγουν στους εμπειρικούς και μετά την απελευθέρωση, ώσπου το φαινόμενο αυτό εξαφανίστηκε μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο.

5. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Βιογραφίες νεότερων ανδρών της Θάσου. Γεώργιος Μ. Χρηστίδης, περ. «Θασιακά», τ. 3 (1986), Καβάλα 1986, σ. 111-115, όπου δημοσιεύονται και οι σχετικές επιστολές.

6. Στο αρχείο του γιατρού Βασιλειάδη, από την Καλλιράχη, υπήρχε ένας τέτοιος χειρόγραφος κώδικας. Επίσης στο αρχείο της οικογένειας Φυλαχτάκη, από τις Μαριές, η επιτροπή συγκέντρωσης του λαογραφικού υλικού της Νομαρχίας Καβάλας συνάντησε το 1973 ένα παρόμοιο χειρόγραφο κώδικα. Ο κάτοχος του κώδικα αυτού, ενώ παρέδωσε στην επιτροπή το υπόλοιπο αρχειακό υλικό της οικογένειάς του έναντι κάποιου τιμήματος, αρνήθηκε να παραδώσει τον κώδικα και τον κράτησε στο σπίτι του.

7. Βλ. Γυμνασίου Λαυριώτη, Συνταγές με βότανα και οι συνταγές του Αγιορείτη πάτερ Τσάκωνας, β' έκδοση, επιμέλεια Σοφίας Μυλωνά, Αθήνα 1977.

8. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Ένα πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων των ετών 1902-1904, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 102-103.

9. Βλ. *Konstantinos Xidm*, Οικονομική ανάπτυξη της πόλης Καβάλας (1527-1880), περ. «Διακτική ύλη», Καβάλα 1978, σ. 95.
10. Βλ. *Δ. Κ. Δημητρίδου*, Από τα χρόνια της δόξας. Ολη ιστορία της Καβάλας, εφημ. «Κήρυξ» Καβάλας, αρ. φύλ. 501/12-10-1927.

τές και οι υπεράνθρωπες προσπάθειες που κατέβαλε ο γιατρός για να σώσει την πρώτη γυναίκα του ποιητή Ελισάβετ. Οι φροντίδες όμως του γιατρού δεν μπόρεσαν να θαυματουργήσουν και ν' αποτρέψουν το μοιραίο¹¹.

Σε ποιητική συλλογή που εκδόθηκε το 1886 αναφέρεται ως συνδρομητής ο γιατρός Σταύρος Μερτζίδης¹². Στην ίδια συλλογή αναφέρονται ακόμα και τα ονόματα του Δ. Καλέντζη, Δ. Αστεριάδη Μπέζα¹³ και Δ. Κονσουλίδη. Ενώ όμως το όνομα του Σταύρου Μερτζίδη συνοδεύεται με το χαρακτηρισμό «ιατρός», δε συμβαίνει το ίδιο και με τους άλλους τρεις, που ήταν γνωστοί γιατροί της Καβάλας. Σε νεότερη έκδοση του 1897 οι συνδρομητές Δ. Αστεριάδης και Δ. Κονσουλίδης αναφέρονται από τον ίδιο το Σταύρο Μερτζίδη ως γιατροί¹⁴. Γιατί, λοιπόν, υπάρχει η διάκριση στην έκδοση του 1886¹⁵; Ίσως ο Σταύρος Μερτζίδης να ήταν πολύ γνωστός γιατρός, αφού ήταν ήδη και φημισμένος συγγραφέας, ίσως πάλι να του έγινε αυτή η τιμητική διάκριση ως γιατρού με πανεπιστημιακή μόρφωση.

Η Καβάλα στα τέλη του 19ου αιώνα είναι ένα από τα μεγαλύτερα έμπορικά κέντρα του υπόδουλου ελληνισμού. Η ελληνορθόδοξη κοινότητα στηριγμένη στις οικονομικές ενισχύσεις των μελών της ανέλαβε την πρωτοβουλία της ανέγερσης πλήθους κοινωφελών έργων που προκαλούσαν το θαυμασμό του κάθε επισκέπτη. Ενώ όμως είχαν λαμπρύνει την πόλη σύγχρονα εκπαιδευτήρια και γυμναστήρια, μεγαλοπρεπείς ναοί και πλήθος δημόσια και ιδιωτικά κτήρια, έλειπε από την Καβάλα ένα νοσοκομείο που θα περιέθαλπε τον ελληνικό πληθυσμό της πόλης. Υπήρχε βέβαια το διεθνές νοσοκομείο «Γκουρεμπά», αλλ' αυτό το διηύθυναν οι μουσουλμάνοι. Το 1895 ο μεγαλέμπορος της πόλης Σπύρος Σεκερτζής ανέλαβε τη δαπάνη της ανέγερσης του νοσοκομείου «Ευ-

11. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ο ποιητής Ιωάννης Κωνσταντινίδης και το έργο του (1848-1917), Καβάλα 1978, σ. 270-272.

12. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Βαρζώκα, Ο Πίνδος ή ποιητικά παίγνια, Εν Κωνσταντινουπόλει 1886, σ. 57-58.

13. Λανθασμένα αναφέρεται στην έκδοση ως «Μπάζας» αντί του σωστού «Μπέζας».

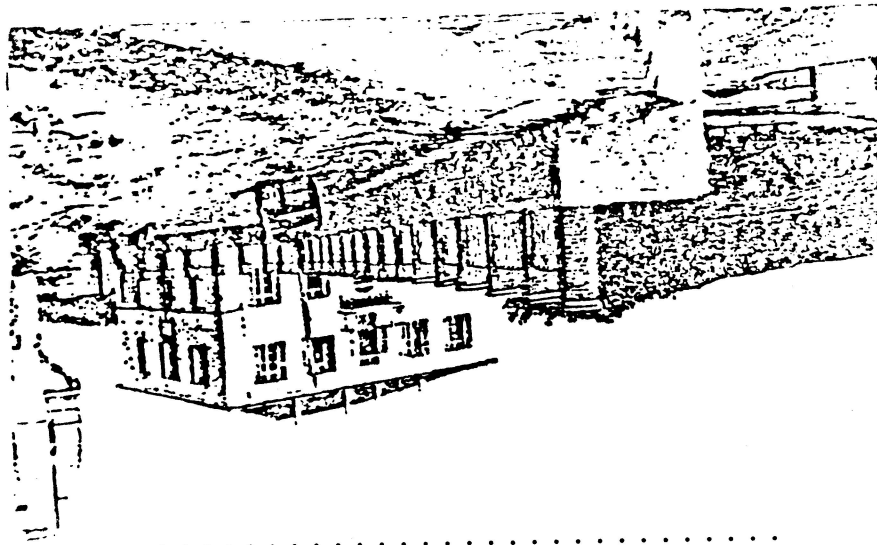
14. Βλ. Σταύρου Μερτζίδη, Οι Φίλιπποι, Εν Κωνσταντινουπόλει 1897, σ. 231-232.

15. Οι περισσότεροι γιατροί της εποχής εκείνης ήταν πρακτικοί. Την άδεια της άσκησης του ιατρικού επαγγέλματός των την έπαιρναν από τις κατά τόπους διοικήσεις ή από γιατρούς με πανεπιστημιακή μόρφωση που υπηρετούσαν σε μεγάλα νοσοκομεία και διαβεβαίωναν ότι ήταν σε θέση εκείνοι που είχαν κάποιες γνώσεις ιατρικής ν' ασκήσουν το επάγγελμα του πρακτικού γιατρού. Μερικοί από τους πρακτικούς είχαν αποκτήσει μεγάλη φήμη κι ο κόσμος τους εμπιστευόταν περισσότερο από τους μορφωμένους. Υπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις που δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε σήμερα ποιοι ήταν οι πρακτικοί και ποιοι οι σπουδαγμένοι. Άλλωστε αναφέρονται και πολλές περιπτώσεις ιατρών που δεν είχαν πάρει πτυχίο, ενώ είχαν φοιτήσει είτε στην Αθήνα είτε στην αυτοκρατορική ιατρική σχολή της Κωνσταντινούπολης.

αγγλισμὸς»¹⁶ στο Φάληρο, εκεί που είναι το πάρκο και στη συνέχεια το κτήριο της παλιάς σχολής «Πυθαγόρας». Ο ποιητής Ιωάννης Κωνσταντινίδης εθουσιασμένος από την ενέργεια αυτή του Σπύρου Σεκερτζή απήγγειλε ένα μετὰ-ποίημα στα εγκαίνια του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός»¹⁷. Αναφέρουμε με-ρικούς στίχους από το ποίημά αυτό:

.....
 Σπυρδάκι, δεν το πιστεύα να έχεις τέτοια χάρη,
 για να κινήσεις ποιητόν της λήρας το δοξάρι,
 και να σου ψάλλει σήμερον χαρούμενα τραγούδια,
 να τα στολίζει αμάραντα αθάνατα λουλούδια.
 Ξυ που ποנוόδες τον παρὰ εἰςάφνου τον σκορπίζεας,
 των πονεμένων τες καρδιές με χάρη να δροσίσεις.

 Και τώρα πάλιν ο πτωχός, ο δυστυχισμένος ο ξένος
 θα βρει γιατρόν και γιατροκιά, κ' εἰς το προσκεφάλόν του
 ξένον να παραστέκεται ὡσὺν τον ἀδελφόν του



Το νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» κατά την εποχή της τουρκοκρατίας.

16. Βλ. Δ. Κ. Δημητρίδης, Από τα χρόνια της δράσεως. Ολίγη ιστορία της Καβάλας, αρθ. φ. 525/9-11-1927. Κάποιοι άλλοι αναφέρει, αλλά δε θυμάμαι αυτή τη στιγμή ποιος, ότι η ίδρυση του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» έγινε το 1898.
 17. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χίδνη, Ο ποιητής Ιωάννης Κωνσταντινίδης και το έργο του (1848-1917), σ. 526-528.

Ο Σπύρος Σεκερτζής με το φτωχό πάντα ντύσιμο και την απλή ζωή κληροδότησε αργότερα στην ελληνική κοινότητα, στον ένδοξο στόλο μας και στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του¹⁸.

Το 1897 αναφέρονται ως συνδρομητές στην έκδοση του βιβλίου «Οι Φίλιπποι» οι παρακάτω γιατροί: 1) Γ. Λόης, 2) Στεφ. Πουλίδης, 3) Κωνστ. Φέσσας, 4) Γ. Γιαννουλάτος, 5) Κ. Ι. Σαντοριναίος, 6) Κ. Κοντορέπας, 7) Ιω. Δ. Καλέντσης, 8) Γ. Ε. Γοργίας, 9) Ανδ. Παπαϊωάννου, 10) Επαμ. Λαζίδης, 11) Δημ. Κονσουλίδης, 12) Γ. Εξαρχόπουλος, 13) Δ. Αστεριάδης και 14) Ρωξάνη Φωτιάδου (μαία)¹⁹. Ούτε ξέρουμε πόσοι άλλοι Έλληνες γιατροί υπήρχαν τότε στην Καβάλα. Γιατί οπωσδήποτε θα υπήρχαν και άλλοι που τα ονόματά τους δεν αναφέρονται στους συνδρομητές.

Από τις πρώτες φροντίδες της ελληνορθόδοξης κοινότητας Καβάλας ήταν και η οργάνωση του νοσοκομείου που απέκτησε. Ο κανονισμός που ψηφίστηκε από τη γενική συνέλευση της κοινότητας στις 27 Ιουνίου 1899 περιλαμβάνει και το 29ο άρθρο, που αναφέρεται στην εφορεία του νοσοκομείου. Το άρθρο αυτό αναγράφει τα εξής: «Η διοίκησης και διαχείρισης του κοινοτικού νοσοκομείου ανατίθεται εις εξαμελή εφορείαν, εκλεγομένην κατά διετίαν υπό της Αντιπροσωπείας κατά την εορτήν του Ευαγγελισμού και εργαζομένην υπό την προεδρείαν του μητροπολίτου ή του αρχιερατικού επιτρόπου, συνωδά τω υπό της Αντιπροσωπείας συνταχθησομένω ειδικώ κανονισμώ»²⁰. Στην αναθεώρηση του κανονισμού που έγινε το 1907 το σχετικό άρθρο, ενώ παρέμεινε το ίδιο, πήρε αριθμό 38²¹. Από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του το νοσοκομείο αντιμετώπισε οικονομικές δυσχέρειες. Γι' αυτό η Διοικητική Επιτροπή της «Φιλελήμονος Αδελφότητος» ζήτησε το 1903 από την Αντιπροσωπεία ένα μέρος 4 μέτρων πλάτους από το στάβλο του ξενοδοχείου της εκκλησίας του Τιμίου Προδρόμου, που βρισκόταν απέναντι από το νεκροταφείο, προκειμένου να οικοδομήσει με έρανο των μελών της εργαστήριο, το οποίο θα ενοικίαζε και τα ενοίκια θα διέθετε για το κοινοτικό νοσοκομείο «Ευαγγελισμός». Η αίτηση εγκρίθηκε από την Αντιπροσωπεία, που εξέφραζε μάλιστα και τις ευχαριστίες της²². Φαίνεται όμως ότι η ενέργεια αυτή ή δεν πραγματο-

18. Βλ. Ευαγγέλου Σ. Παπαδοπούλου, *Ιστορία του νομού Καβάλας*, Καβάλα 1967, σ. 352. Πρβλ. και Δ. Κ. Δημητριάδη, *Κοινοτικά περιουσία εν εκκρεμότητι. Ανάγκη περιφρουρηθούν*, εφ. «Κήρυξ» Καβάλας, αριθ. φ. 410/26-6-1927.

19. Βλ. Σταύρου Μερτζίδη, *Οι Φίλιπποι*, Εν Κωνσταντινουπόλει 1897, σ. 231-232.

20. Βλ. Κανονισμός της εν Καβάλα ελλην. ορθόδοξου κοινότητος, Εν Σμύρνη 1900, σ. 11. Τυπωμένος ο κανονισμός βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη Αθηνών, ενώ χειρόγραφος στην Παύλειο Εταιρεία Ιστορικών Μελετών Καβάλας.

21. Βλ. χειρόγραφο κανονισμό που βρίσκεται στην ΠΕΙΜ, σ. 263.

22. Βλ. Πρακτικό Δημογεροντίας με ημερομηνία 15 Μαρτίου 1903, σ. 128 στην ΠΕΙΜ.

ποιήθηκε ή δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Από παλαιότερη 12ης Οκτωβρίου 1903 μαθαίνουμε ότι διαβάζεται επιστολή της εφορείας του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» στην Αντιπροσωπεία, όπου εκτίθεται η δυσχερής οικονομική κατάσταση του νοσοκομείου και παρακαλείται η Αντιπροσωπεία «όπως ευαρεσθή η διακατανομή και της συντηρήσεως αυτού διά τα-κτικόν πόρων εκ των δύο σχετικών τῶν νοσοκομείων ἀδελφοτήτων διά την τα-κτικὴν και ἀποδοτικὴν λειτουργίαν αυτού. Ἀλλὰς η εφορεία θα ευρεθῇ ἐν τῇ λυπηρᾷ θέσει να περιλάβει τὰς δαπάνας δι' ἐλαττώσεως του ἀριθμοῦ των καλῶν. Ἐπὶ τοῖς ἀποφασίζονται ὅπως ἐκτιθεμένης της δυσχεροῦς τῶν οικονομικῶν καταστάσεως του Ι. Νοσοκομείου τὰς δύο ἀδελφοτήτων, ἡ δέουσα σύστασις διὰ τὰ περαιτέρω»²³. Φαίνεται ὅτι η Φιλανθρωπία ἀδελφότητων Κυρίων Καβάλας ἀνταποκρίθηκε στην ἐκκλήσιν αυτή. Ἐνα μέρος της ἐτήσιας λειτουργικῆς δαπάνης του νοσοκομείου ἀνέλαβε να καλύπτει η παρα-πάνω Φιλανθρωπία ἀδελφοτήτων²⁴. Ἀπὸ χειρόγραφη προῖξενική ἐκθεση, που ἀνα-φέρεται στα δύο νοσοκομεία της πόλης, μαθαίνουμε τὰ εξής: Ὁ «Ευαγγελισ-μός» ἐφωδισμένους μετ' ἐργεσιστηρίου συντηρεῖ 18 κλινὰς δι' ἐτησίον προ-υπολογισμὸν 600 λιβῶν, δι' ας συνεισφέρει ἡ «Φιλανθρωπία ἀδελφότης των Κυρίων, αἱ ἐκκλησίαι συνεισφέρουσιν 100 λιβὰς, το δε υπόλοιπον καλύπτει οὐδὲν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων συνδρομῶν των πόλιν.

Τὸ διελθὲν νοσοκομείον «Ἰκουρμενίκα», διευθυνομένου υπό μουσουλμάνι-κῆς ἐπιτροπῆς, ἔχει 40 κλινὰς, ἐξ ὧν 25 ἐν χερσὶ, καὶ προϋπολογισμὸν ἐτη-σίον 800 λιβῶν τουρκ., ἐξ ὧν αἱ 400 προέρχονται ἐκ τακτικῶν προσδῶν ἀκι-νήτων, το δε υπόλοιπον ἐκαλύπτει μετ' ἐργεσιστηρίου υπό του Χεδίβου. Ἰατροὶ υπάρχουν 12, ἐξ ὧν 8 οἰομενέες²⁵, 3 Τόρκοι καὶ εἰς ἑβραίοι»²⁶.

Στὶς ἀρχὲς του αἵωνα μὰς νῆσι γιατροὶ ἔκταναν τὴν εἰσφάνειά τους στὴν Καβάλα. Ἀλλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ντόπιοι καὶ ἄλλοι ἔξω. Σὲ ὁργάνωσιν της Εὐα-

23. Βλ. Παλαιὸν Δημοτικὸν Ἀντιστοιχισμὸν τῆς ἡμερομηνίας 12 Οκτωβρίου 1903, σ. 131 στὴν ΠΕΙΜ.

24. Βλ. Στὰνθον Ρωμανίδ, Η Καβάλα ἀλλοτε καὶ τώρα, Καβάλα 1949, σ. 38-39. Πρβλ. καὶ Εὐαγ. Παπαδοπουλῶν, Ἱστορία του νοτιοῦ Καβάλας, Καβάλα 1967, σ. 261-262. 25. Ἀπὸ ἐκθεση τοῦ 1897, ὅπως εἶδατε, τινεῖται ὡς συνδρομητῆς 14 γιατροὶ, πῶς μετῶνεται τώρα ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τους; Η νεότερη αὐτὴ προῖξενική ἐκθεση δὲν μπορεῖ βεβαίως νὰ εἶναι ἀνακριβής. Ἐξηγεῖται ἴδιον ἂν εἰσέλθουν ἐπιστήμονες γιατροὶ, χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνεται καὶ τοὺς παρακτικῶν, που ἦσαν καὶ οἱ περισοτέρους. 26. Η Χειρόγραφη αὐτὴ σημεῖωση προέρχεται ἀπὸ ἐκθεση τοῦ ἐλατηνικοῦ ὑποπλοῦς-νείου της Καβάλας καὶ βρίσκεται ἐν φωτοτυπία στὸ νηκεὶνὸν συλλογισμὸν ο δὲ ἡγετοῦς Καβάλας κ. Λεοντῆς Ἀθανασίου.

λάδας που εκδόθηκε το 1911 αναφέρεται ότι υπήρχαν δύο νοσοκομεία στην Καβάλα, ο «Ευαγγελισμός» και το Δημοτικόν. Το Δημοτικόν δεν είναι άλλο από το τουρκικό «Γκουρεμπά» και εξακολούθησε να λέγεται Δημοτικόν και μετά την απελευθέρωση. Κατεδαφίστηκε όμως στα χρόνια μας και ανηγέρθη το σημερινό νοσοκομείο της Καβάλας. Στον ίδιο οδηγό του 1911 αναφέρεται ως ηγεμονικός ιατρός ο Δ. Πουλίδης²⁷. Τον Ιούνιο του 1913 ανάμεσα σ' αυτούς που απάγονται ως όμηροι από τους Βουλγάρους είναι και οι γιατροί Ιωάννης Κουσουλίδης και Στέφανος Παγίδης²⁸.

Το νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» συνέχισε ν' αντιμετωπίζει μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες. Η Φιλόπτωχη Αδελφότητα Κυριών Καβάλας, που είχε αναλάβει ένα μέρος της δαπάνης για τη συντήρηση του νοσοκομείου, δεν μπορούσε να συνεχίσει τη φιλανθρωπική της δράση, ιδιαίτερα κατά τα χρόνια της βουλγαρικής κατοχής. Υπήρχαν βέβαια οι οικονομικές ενισχύσεις των πλούσιων Καβαλιωτών. Αξίζει να σημειωθεί το ενδιαφέρον που έδειχνε η Κομμέρσιαλ, πρώην Αλλατίνι, όταν τη διεύθυνση του καπνεμπορικού αυτού οίκου την είχαν αναλάβει οι αδελφοί Λάζαρος και Ερρίκος Μισραχί. Οι φιλόανθρωποι αυτοί διευθυντές συνέχισαν να ενισχύουν οικονομικά το νοσοκομείο και κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής, όταν η κατάσταση είχε γίνει απελπιστική μετά από τον Οκτώβριο του 1912. Για τη συνέχιση της λειτουργίας του νοσοκομείου αποφασίστηκε κατά τη βουλγαρική κατοχή να δοθεί μία θεατρική παράσταση. Για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού ζητήθηκε για ένα απόγευμα η παραχώρηση του μεγάλου κινηματογράφου²⁹. Ο διευθυντής της Κομμέρσιαλ Λάζαρος Μισραχής, που είχε μετατρέψει το ενοικιασμένο κτίσμα του Σπόντη σε κινηματογράφο, παραχώρησε πρόθυμα την αίθουσα για δύο μάλιστα απογεύματα και για να συμβάλλει ακόμα περισσότερο στην επιτυχία της προσπάθειας αυτής αγόρασε και ο ίδιος 100 εισιτήρια³⁰. Μετά την απελευθέρωση σταμάτησε η λειτουργία του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός». Στο παλιό αυτό νοσοκομείο στεγαζόταν το 1927 το εθνικό ορφανοτροφείο.

Από τη νέα γενιά των γιατρών που άρχισε να καταφθάνει στην Καβάλα οι περισσότεροι ήσαν ντόπιοι. Φωτογραφία βγαλμένη το 1896 στην Αθήνα παρουσιάζει τους πρώτους φοιτητές της Καβάλας. Ανάμεσα σ' αυτούς βρίσκε-

27. Βλ. *Ευαγγέλου Σ. Παπαδοπούλου*, *Ιστορία του νομού Καβάλας*, Καβάλα 1967, σ. 350.

28. Βλ. *Ευαγγέλου Σ. Παπαδοπούλου*, *ό.π.*, σ. 300.

29. Ο μεγάλος κινηματογράφος με τ' όνομα «Αίγλη» μετονομάστηκε και υπάρχει ως σήμερα με τ' όνομα «Τιτάνια». Με το ίδιο όνομα υπήρχε κι άλλος κινηματογράφος στην Καβάλα.

30. Βλ. *Δ. Κ. Δημητριάδη*, *Από τα χρόνια της δράσεως. Ολίγη ιστορία της Καβάλας*, εφ. «Κήρυξ» Καβάλας, αριθ. φ. 525/9-11-1927.

ται και ο Ιωάννης Κονσουλίδης, γιος του γιατρού Δημ. Κονσουλίδη. Πότε τέλειωσε το πανεπιστήμιο δεν ξέρουμε. Ξέρουμε όμως ότι στις αρχές του αιώ-
να μας βρίσκεται εγκατεστημένος στην πόλη μας.
Το 1906 άρχισε να παθαίνει πρακτικές ήλαθες να εγκατασταθεί στην Καβάλα. Είναι ο Αθανάσιος Οικονομίδης, που κατάρχταν από το Λιτό-
χωρο. Από έγγραφα που διασωθήκαν στην οικογένειά του μαθαίνουμε αρκετά
βιογραφικά του στοιχεία. Την άδεια να μετέρχεται τον πρακτικό γιατρό, του
την είχαν δώσει το 1872 οι γιατροί του ελληνοκρατικού νοσοκομείου της Ζυρίχης.
Επειδή το σχετικό πιστοποιητικό παρουσιάζει ενδιαφέρον το παραθέτουμε:
«Διά του παρόντος πιστοποιητικού βεβαιούμεν οι κάτωθι υπογεγραμμένοι
γιατροί του Πρακτικού Νοσοκομείου Ζυρίχης ότι ο Αθανάσιος Οικονομίδης
χρηματίζεται επί πέντε έτη φαρμακκοποιοός εν τώ πλησίοντι Νοσοκομείω μετά
μετάλλας επιμελείας και ζήλου υπηρετήσας είναι εις θέαν να μετέρχεται τον
πρακτικόν ιατρόν. Εν Ζυρίχη την 25 Νοεμβρίου 1872. Οι ιατροί του Πρακτικού
Νοσοκομείου. Μιχαήλ Εμμανουήλ. Ιω. Κοντολέων. Π. Παγκάκος. Ν. Τυ-
πιάδος. Α. Μασαγιάς. Σόλ. Βούλγαρις. Δ. Χρόνης». Ακολουθεί η επικύρωση
της λησιστήριας των υπογραφών των ιατρών που υπέγραψαν τη βεβαίωση
από το ελληνοκρατικό νοσοκομείο της Ζυρίχης. Το ίδιο πιστοποιητικό
επικυρώνεται αργότερα και από το δημαρχιακό γιατρό της Θεσ/νίκης. Ο Αθα-
νάσιος Οικονομίδης, όπως προκύπτει από τις σχετικές βεβαιώσεις, υπηρετήσε
ως γιατρός κατά τα έτη 1877-1881 στον Πολύγυρο, στο Λιτόχωρο μέχρι το
1887, στη Χρυσούπολη μέχρι το 1906 και στην Καβάλα από το 1906 μέχρι
το 1916. Το 1908 είχε τελώσει το πανεπιστήμιο και ο Ιωάννης Αστεριδής,
που έδωσε υπεββάλλοντα ζήλο για τη μετέπειτα καλύτερη οργάνωση του Δη-
μοτικού νοσοκομείου της πόλης. Επειδή μετά την απελευθέρωση έπαψε η λει-
τούργια του νοσοκομείου «Ευαγγελισμού», η προσοχή δόταν στράφηκε προς
το παλιό Δημόσιο νοσοκομείο της Καβάλας. Η πόλη και η δούλη όμως
βουλγαρικά κατοχή των ετών 1912-13 και 1916-18 στρόθηκαν ανασχέτικοι
παράγοντες στο έργο των νέων ιατρών της Καβάλας. Από έναν οδηγό, που
δημοσιεύτηκε το 1921, μαθαίνουμε ότι τα ονόματα των ιατρών της Καβά-
λας. Οι επιστήμονες πάλι γιατροί του 1921 ήταν οι εξής: 1) Αστεριδής. Ευ-
κλινής, 2) Τζημιόπουλος. Ζεφάνος, από τη Μοσχόπολη, 3) Θεοδώρης. Ευ-
κλινής, 4) Καφετζής Ιωάννης, 5) Κονσουλίδης Ιωάννης, 6) Αλξίδης. Ευκ-
λινής, 7) Οικονομίδης Ιωάννης, 8) Τριανταφυλίδης Θεμιστοκλής,
9) Τριανταφυλίδης Παναγιώτης, 10) Φυλίκος Κων/νος και 11) Χατζηιω-
άννου Ιωάννης³¹.

Το 1922 εγκαταστάθηκε στην Καβάλα ο πατέρας του μικροβιολόγου Αναστ. Χουρμουζιάδη. Το 1925-26 κατέφθασε από το Παρίσι ο Γεώργιος Βασιλικός, από το Θεολόγο της Θάσου, ενώ λίγο αργότερα ο Θεόδωρος Παπαδημητρίου, από την Καλλιράχη της Θάσου. Το 1926 ήλθε και ο Αναστάσιος Χουρμουζιάδης, οποίος γιορτάζει φέτος τα 90 του χρόνια. Όλοι αυτοί οι νέοι γιατροί συνέβαλαν ώστε η ιατρική εταιρεία της Καβάλας να καταλάβει σημανίνοσα θέση στον πανελλήνιο ιατρικό κόσμο της χώρας μας.

Γενικά μετά το 1918 παρατηρείται μια ζωνρή κίνηση, που κατέληξε το 1920 στην ίδρυση της ιατρικής εταιρείας Καβάλας. Ψυχή της κίνησης στάθηκε ο γιατρός Ιωάννης Δ. Αστεριάδης, που υπήρξε ιδρυτικό μέλος και χρόνια πρόεδρος της ιατρικής εταιρείας. Στον υπερβάλλοντα ζήλο του οφειλόταν και η άρτια οργάνωση του Δημοτικού νοσοκομείου και η ίδρυση στα 1925 του θεραπευτηρίου «Ελπίς», γνωστού ως σανατόριου, που θεωρούνταν από τα σύγχρονα νοσηλευτικά ιδρύματα της εποχής εκείνης. Στην ανέγερση και αποπεράτωση του παραπάνω θεραπευτηρίου βοήθησαν και οι γιατροί Αποστολάτος Αναστάσιος, Θεοδωρίδης Ευρυσθένης, Κονσουλίδης Ιωάννης, Λαζίδης Επαμεινώνδας, Μαρίνος Ιωάννης, Οικονομίδης Ιωάννης, Πουλίδης Στέφανος, Τζημούρτας Στέφανος, Τριανταφυλλίδης Θεμιστοκλής και Τριανταφυλλίδης Παναγιώτης. Για οικονομική ενίσχυση του σανατόριου έστειλε μάλιστα και ο Ελευθέριος Βενιζέλος το ποσό των 100.000 δρχ., όταν μετέπειτα είχε επισκεφθεί την Καβάλα.

Επειδή στοιχειοθετήθηκε η εργασία μου και δυσκολεύεται κάθε αλλαγή της, γι' αυτό συμπληρώνω στο τέλος τα ονόματα των πρώτων γιατρών, που αναφέρονται στο από 4-7-1842 δημοσιευμένο έγγραφο. Βέβαια το έγγραφο ανάγεται σε προγενέστερη εποχή, αφού χρονολογείται προ του 1860, αλλ' επειδή μνημονεύονται οι πρώτοι γιατροί που συναντούμε στην περιοχή μας, γι' αυτό και τους αναφέρουμε. Πρόκειται για το Θάσιο Σωτηράκη Χ' Κωνσταντίνου που διορίζεται υγειονόμος της Θάσου για να παρακολουθεί τα ξένα πλοία, που είναι υποχρεωμένα να πηγαίνουν στο λιμάνι της Παναγίας (Λιμένα) να παίρνουν απόδειξη από το υγειονομείο και ύστερα να προσεγγίζουν τις διάφορες Σκάλες. Το από 4-7-1842 έγγραφο υπογράφεται από τον υγειονόμο της Καβάλας Μαχμούτ εφέντη και από τον ιατρό του υγειονομείου αυτού Μπουρσάνη³².

32. Βλ. Α. Ε. Bakalopoulos, Thasos, son histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953, σ. 107.